

FRANC JANŽEKOVIČ

– predsednik DOPPS med letoma 1992–1996

// pogovarjala se je Petra Vrh Vrezec

1: Franc Janžekovič - dolgoletni član in štiri leta tudi predsednik DOPPS, dober poznavalec kosti malih sesalcev in s tem povezane prehrane različnih vrst sov, obročkovelec ter redni profesor na oddelku za biologijo Univerze v Mariboru.
foto: Meta Janžekovič

2 in 3: Pred leti je preučeval prehrano lesne sove (*Strix aluco*) na Kozjanskem, Pohorju in Goriškem ter na to temo objavil nekaj izvirnih znanstvenih člankov. Na slikah sta lesna sova in izbljuvek, poln kosti in dlak malih sesalcev.
foto: Anže Kacin (2), Matija Križnar (3)

Leta 2009 smo v reviji Svet ptic objavili zelo zanimiv prispevek avtorja Franca Janžekoviča »Ptice med najdbami iz koliščarskih naselbin na Ljubljanskem barju«. Prispevek nam je razširil še eno ornitološko obzorje – seznam koliščarske ptičje favne, ki ga je na podlagi določevanja arheoloških kosti ptic sestavil naš sogovornik. Franc je dolgoletni član in nekdanji predsednik DOPPS-a, dober poznavalec prehrane sov in s tem povezanim poznavanjem kosti malih sesalcev, obročkovelec ter redni profesor Sistematike in filogenije vretenčarjev ter Biodiverzitet na oddelku za biologijo Univerze v Mariboru.

Kdaj ste se navdušili nad pticami in kako vas je pot pripeljala do DOPPS-a?

Kot mladostnik sem večino časa preživel ob reki, na poljih ali v gozdu in te izkušnje me spremljajo še danes. Prve korake v svet ptic sem naredil z Borutom Štumbergerjem. Na to obdobje imam nepozabne spomine, saj sva skupaj obšla neštete terene in nabirala znanje o ptičih. Borut je bil kot srednješolec že izjemen poznavalec ptic in že takrat je imel zelo izostren čut za naravovarstvo. Z Borutom sem srečeval ljudi iz društva in odpirala so se mi nova obzorja. Spomnim se društvenih skupščin na Filozofski fakulteti in kasneje v dvorani SAZU-ja, po njih pa druženj in kovanj novih načrtov. V DOPPS-u nas je družil Geistrov projekt kartiranja gnezdičk za ornitološki atlas, dodatna motivacija pa je bil neposredni stik s ptiči pri obročkanju. Vizionarstvo so ustanovitelji DOPPS-a izkazali tudi z ustanovitvijo društvene revije *Acrocephalus*, v kateri so izšle moje prve objave. V veliki

meri je bila s tem začrtana tudi moja strokovna pot in tudi zato imam danes spoštljiv in odgovoren odnos do DOPPS-a.

Kdo je bil vaš ornitološki mentor ali vzornik?

V stroki je mentor pravzaprav akademski oče, ta postavi vrednote in usmeritev. Pri ornitološkem odraščanju sem se opiral na Boruta, ki je moj vzornik predanega naravovarstvenika z jasno vizijo. V zgled mi je vztrajnost in delavnost Franca Bračka, izjemnega poznavalca ptičev, ki zna s pravo mero opozoriti na naravovarstveno problematiko. Z Iztokom Geistrom sva se žal videvala preredko. Pogovore z njim še danes dojemam kot učno uro uvoda v ornitologijo. Geistrovo knjigo Slovenske ptice sem najprej listal samo po slikovnem delu. Vrednosti prvega dela knjige o biologiji ptic in metodah dela sem začel odkrivati kasneje, ko sem resneje zakoračil v ornitologijo. Dare Šere je bil povezovalni člen, okrog katerega smo se zbirali v osemdesetih in devetdesetih letih. Najmočnejši vtis name je naredil, ko sem ga prvič spremljal na terenu, saj je vse ptiče prepoznal po oglašanju. Danes se zavedam privilegija prijateljevanja z dr. Andrejem O. Župančičem in dr. Sergejem D. Matvejevim. Oba sta bila svetovljana s širokim pogledom na znanost in vsak je s svojo karizmo pustil pomembne sledi pri delovanju DOPPS-a.

Katere so bile vaše prve resnejše raziskave ptic?

Opremljen z današnjim znanjem in metodologijo včasih zviška gledam na tiste romantične čase, ko sem ptiče gledal samo skozi perspektivo lepote in estetike. Precej časa sem namenil terenskemu delu in popisovanju ptičev, pri čemer so

3

4

nastali priložnostni prispevki o lokalni ptičji favni. Ves čas pa so me zanimale tudi kosti malih sesalcev v sovjih izbljuvkah, zato sem na vseh terenih pregledoval tudi možna sovja zavetišča in moji prvi članki se nanašajo tudi na to tematiko.

Med letoma 1992 in 1996 ste bili predsednik DOPPS-a. Kakšne spremembe so se dogajale takrat v DOPPS-u?

S Petrom Trontljem sva bila dobra ekipa, on je bil tajnik, dejansko pa je v rokah držal vse niti. DOPPS je takrat postal najprodnornejša naravovarstvena nevladna organizacija. Naš takratni domet in vpliv v družbi pa je presegal organizacijski okvir društva. Z mojega vidika je bil pomemben korak posvet o nadaljnjem razvoju društva januarja 1993, ki so se ga udeležili vidni člani DOPPS. Pripravili smo novi društveni statut in reorganizirali »pisarno«, temu pa so sledile prve zaposlitve in intenzivno projektno delo. Usmeritve izpred 20-ih let so pripeljale do izjemno organizirane in spoštovanja vredne strokovno–raziskovalne organizacije, zato čestitam vsem, ki so nadaljevali na naših temeljih.

Ornitologija na Štajerskem je bila vedno zelo napredna, zlasti glede varstva ptic. Kako bi orisali to ornitološko udejstvovanje, ki se je pravzaprav začelo v ranem 20. stoletju z Otmarjem Reiserjem?

Dr. Otmar Reiser je z Ornis Balcanica opravil še danes nepreseženo delo, zaupani pa sta mu bili tudi postavitev in organizacija bosanskega muzeja. Po atentatu na prestolonaslednika v Sarajevu, ko se je peljal na slavnostno otvoritev muzeja, je padel v nemilost in kot revež umrl v Pekrah. Kontinuiteta ornitološkega dela na Štajerskem je bila prekinjena za celih 50 let.

Naravovarstveno aktivnost na Štajerskem je v drugi polovici prejšnjega stoletja zaznamoval Mirko Šoštaric z mariborskega Zavoda za varstvo narave. Na področju varstva ptic pa sta bili glavni gonilni sili Franc Bračko in Borut Štumberger, ki z veliko zavzetostjo ter odgovornim in nesebičnim delom dosegata vidne uspehe. Seveda je tu še generacija mlajših strokovno usposobljenih naravovarstvenikov, a njihovega dela ne spremljam podrobno.

Preučevali ste prehrano kar nekaj vrst ptic (pegasta in lesna sova, kormoran itd.), kar zahteva veliko znanja s področja poznavanja kosti sesalcev, ptic, dvoživk, oklepov žuželk ipd. Zakaj vas je zanimala ravno prehrana ptic?

Strnili sta se dve zgodbi, najprej brošura Prirodoslovnega društva Slovenije avtorja dr. Borisa Kryštufka o določanju sesalcev iz sovjih izbljuvkov, potem pa najdba izbljuvkov pegaste sove na mladinskem raziskovalnem taboru v Veržuju. Bil sem fasciniran nad pestrostjo in obliko zob pri žužkojedih sesalcih in glodavcih. V problematiko prehrane kormoranov se je poglobil Marijan Govedič, ki je s prehrane kormorana diplomiral.

Ste eden prvih ornitoloških arheologov v Sloveniji. Kako vas je pot zanesla v preučevanje preteklo slovenske avifaune?

Prek študija kosti in morfometrije sem se spoznal z dr. Borutom Toškanom in potem še z dr. Antonom Veluščkom z Inštituta za arheologijo SAZU. Izziv je bil vabeč, a brez primerjalne zbirke sodobnih ptičev ni šlo. Povezal sem se z dr. Vesno Malez z zagrebškega arheološkega in paleontološkega inštituta in dr. Jirijem Mlikovskym iz praškega naravoslovnega muzeja. Okrog prepoznanih vrst sem napletel zgodbo v kontekstu življenjskega prostora pa tudi prednostnih vrst ptic, ki so jih lovili koliščarski lovci.

Danes ste redni profesor na oddelku za biologijo Univerze v Mariboru. Kakšni so vaši izzivi danes?

Poudariti želim, da je udejstvovanje v DOPPS-u in pridobljeno znanje pri raziskovanju ptičev odločilno vplivalo na moje nadaljnje delo na področju zoologije. S »ptičarije« sem se preusmeril na področje morfometrije in biotske raznovrstnosti, kjer sem se srečal s statistiko in opisovanjem bioloških vzorcev in procesov s pomočjo statistične metodologije. Na Univerzi v Mariboru predavam predmeta Sistematika in filogenija vretenčarjev ter Biodiverziteteta. Zadnje objave segajo na področje morfometrije glodavcev, etologije mrežekrilcev in biodiverzitet podzemnih terestričnih organizmov. ●

4: Kosti peruti pet tisoč let starega sivega galeba (*Larus canus*) s kolišča Blatna Brezovica
foto: Franc Janžekovič